

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА АВТОРА У ПРАВІ НІМЕЧЧИНИ І ФРАНЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА АВТОРСЬКЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Любов Майданик

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-1794-4513*

Стаття присвячена актуальному питанню правового регулювання особистих немайнових прав автора відповідно до законодавства Франції та Німеччини, а також впливу підходів цих правових систем на становлення авторського права України. Досліджується можливість віднесення української моделі авторських прав до дуалістичної моделі в результаті аналізу положень законодавства та правозастосовної практики Франції. Аналізуються зміни у законодавстві України щодо нових особистих немайнових прав автора: права надати назву твору або залишити його без назви; права присвятити твір особі (особам), події або даті.

Ключові слова: особисті немайнові права автора, авторське право Франції та Німеччини, право інтелектуальної власності

Постановка проблеми. Правова охорона особистих немайнових прав автора у доктрині обумовлюється моральним ставленням останнього до результату своєї творчості. Тому проблеми правового регулювання та правозастосовної практики ніколи не втрачають своєї актуальності. Історично правова думка Франції та Німеччини мала великий вплив на формування сучасних підходів у законодавстві багатьох країн континентальної системи права, у тому числі й України.

Літературний огляд. Питання особистих немайнових прав в Україні висвітлювали у своїх роботах В. В. Луць, Р. Б. Шишка, Р. О. Стефанчук, І. Я. Верес, С. М. Клейменова, П. П. Черевко, О. Д. Лубчук та інші. Разом з тим питанням порівняльного аналізу правового регулювання й еволюції розвитку особистих немайнових прав в окремих країнах ЄС не достатньо приділена увага. Це дослідження допоможе прослідкувати можливий вплив правових систем інших країн на правову модель авторських прав України.

Метою дослідження є аналіз, порівняння та характеристика особистих немайнових прав автора у праві Німеччини та Франції, а також вплив правової думки на розвиток авторського права України з цих питань.

Виклад основного матеріалу.

Особисті немайнові права (моральні права). Еволюція особистих немайнових прав на прикладі Франції та Німеччини. Перші згадки у правовій доктрині про важливе значення морального (психологічного) ставлення автора до долі свого твору були за часів античності. Свідченням цього є записи Marcus Valerius Martialis (поет часів

Римської імперії) про те, що плагіат є протиправним діянням і крадіжкою. У продовження вже правничої думки з цього питання Л. Гізеке вказував, що, зазначаючи чуже ім'я під твором, плагіатор краде у автора найважливіше — його ім'я та репутацію [1, 2]. Пізніше з розвитком технології друкарства постала проблема неправомірного копіювання книг. Як вказує Е. Аденей, саме Лютер був «головним голосом», який зазначав, що друк літературних творів без дозволу автора призводив до низької якості таких книг, а також несправедливої поведінки стосовно видавця [2, 11]. Сучасне розуміння особистих немайнових прав з'явилося саме у доктрині авторського права Франції, тому цю країну часто справедливо визначають місцем народження *droit moral* [2, 165]. Українське правове регулювання багато в чому дуже схоже до французького. Водночас правове регулювання Німеччини відображає в окремих випадках протилежні підходи до особистих немайнових прав автора порівняно з Францією та Україною, що також обумовлює інтерес до досвіду цієї країни.

Моністична та дуалістична моделі авторських прав. Правова охорона авторських прав у країнах континентальної системи права умовно поділяється на моністичну та дуалістичну. Такий поділ передусім ґрунтується на основі розподілу особистих немайнових прав та майнових прав автора, а також їх кількісної характеристики. Дуалістична правова модель передбачає розподіл прав автора на особисті немайнові права та майнові права, що в подальшому відображається і в різних режимах правової охорони, наприклад строках чинності. Франція та Україна дотримуються саме такої моделі правової охорони. Моністична модель розглядає права автора як єдине поняття, тому передбачає єдиний строк охорони. Авторське право Німеччини — яскравий приклад цієї моделі.

Правова природа особистих немайнових прав тісно обумовлена необхідністю юридичного закріплення поваги до особистості автора. До того ж французька правова думка наполягала на визнанні прав автора на міжнародному рівні як фундаментальних правах людини [3, п. 35]. Під час підготовки проекту Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права саме делегати від Франції наполягали на визнанні моральних прав автора, що знайшло своє відображення у статті 15 (1): «Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на: користування захистом моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з будь-якими науковими, літературними чи художніми працями, автором яких вона є». Попри те що Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19 жовтня 1973 року, практичне значення цього положення для авторського права України є невизначеним, як і реальне гарантування всіх інших прав [4]. Оскільки у доктрині авторського права Німеччини авторські права пов'язують із природно-правовим розумінням власності, що може бути обумовлене переважанням моністичного підходу до авторського права, що визначає його як унітарне особисте право [5, 39], то Г. Шрікер пропонував «запозичити поняття з авторського права США з метою сприяння авторським правом інтелектуальному, культурному та культурно-економічному прогресу» [6]. Хоча й на сьогодні Закон Німеччини «Про авторське право» розглядається як головне джерело авторських прав, існує позиція про те, що авторські права «не є творінням лише закону», тому дискусія продовжується щодо послаблення впливу підходу до авторських прав як продовження особистих немайнових прав фізичної особи, а не певної форми власності [7, 57].

Особисті немайнові права за німецьким підходом розглядаються в першу чергу через призму особистих немайнових прав фізичної особи. Тому у разі неправомірного використання імені автора стосовно чужого твору право на захист виникає не в силу особистого немайнового права автора, а особистого немайнового права фізичної особи як такої.

Одним з ключових питань щодо особистих немайнових прав є розуміння особистих немайнових прав автора у якості єдиного повноваження, яке містить різні складові, чи переліку окремих прав. Так, Кодекс права інтелектуальної власності Франції [8] визна-

чає особисті немайнові права автора у множині через *droit moraux*. У законодавстві України також міститься формулювання через множинність особистих немайнових прав автора. Закон Німеччини «Про авторське право» [9] містить досить багато детальних положень щодо особистих немайнових прав автора.

Окремі особисті немайнові права автора.

Право авторства. Стаття 6 *bis* Бернської конвенції передбачає положення, які в іноземних джерелах часто називають моральними правами і які були непрямо передбачені в Угоді ВОІВ про авторське право [10]. Угода ТРІПС у статті 9 положення про застосування відповідної статті прямо виключила застосування статті 6 *bis* як обов'язкової [11]. Після перегляду в 1948 році у Брюсселі статті 6 *bis* Бернської конвенції було сформовано два основні повноваження автора, що відображають моральний зв'язок між автором та його твором, а саме право авторства та право на недоторканність (цілісність) твору. Право авторства за своїм змістом є широким і включає інші правомочності. Так, до нього входить право автора обирати ім'я (справжнє чи псевдонім) для позначення на творі або залишатися анонімом. Право авторства також включає право автора вимагати визнання свого авторства. Попри те що прямо Бернська конвенція не визначає зміст цих прав, залишаючи це на розсуд національного права країн-учасниць, такої думки дотримується багато українських та іноземних дослідників [12, 319]. Законодавство Німеччини (ст. 13 Закону Німеччини «Про авторське право») [9] та Франції (ст. L121-1 Кодексу прав інтелектуальної власності Франції) [8] також містить схожий підхід до розуміння цього права.

Слід зазначити, що *право на оприлюднення* не охоплюється змістом статті 6 *bis*, однак у судовій практиці воно вперше згадувалося ще в XIX ст. у Франції. У 1828 році у справі Verne суд визнав право живого автора на заперечення проти оприлюднення твору без його дозволу. Тому лише автор може визначати, чи твір закінчений, чи він має стати публічним [2, 44]. У 1837 році у законодавстві Пруссії існувало положення, яке визнавало право на захист від неправомірного друку опублікованих та неопублікованих літературних творів [13, 383–384]. За своєю природою право на перше доведення до загального відома розкриває твір невизначеному колу осіб у спосіб і на умовах, визначених автором. У праві Франції це право визначене прямо як окреме особисте немайнове і може здійснюватися незалежно від інших. Судова практика Франції також підтримує таку позицію. Так, у 1995 році у справі Hong Yon Park et SPADEM проти Association des Amis de la Chapelle de la Salpetriere розглядалося питання можливості обов'язку оприлюднити твір. Авторка твору образотворчого мистецтва замовила приміщення — капелу — для показу свого твору, однак представник власника відмовився від проведення виставки з огляду на неспівставність твору та характеру приміщення, оскільки твір складався з туалетного паперу, цистерн та засобів гігієни. Згодом твір було розібрано, оскільки авторка не забрала його вчасно на вимогу власника. Авторка подала на власника приміщення позов до суду про порушення її особистого немайнового права на оприлюднення твору, однак суд постановив, що законодавство не передбачає обов'язок щодо оприлюднення твору іншими особами, разом з тим демонтаж твору порушив авторське право на недоторканність твору через порушення цілісності форми, наданої автором [14]. Тому право на опублікування твору є вужчим за своїм змістом, оскільки охоплює конкретну форму оприлюднення. Німецьке законодавство також передбачає право на оприлюднення твору, однак судова практика не визначає однозначно його приналежність до особистих немайнових прав, тому що визнає його комерційну природу [15].

Оскільки право на оприлюднення передбачає право автора обирати спосіб і форму, у якій буде розкрито твір, то може постати питання про можливість кількох перших оприлюднень твору. Наприклад, раніше оприлюднений музичний твір використовується без дозволу автора у рекламі товарів чи послуг, несумісних з репутацією творця. Французька судова практика у таких випадках іноді свідчить

ствердно, оскільки першочергове оприлюднення не обов'язково вичерпує повністю право на оприлюднення [2, 194]. Німецька доктрина, як і французька, має два підходи до вичерпання права на оприлюднення: одразу після першого оприлюднення чи через множинність оприлюднень залежно від форми і способу, визначених автором. Безумовно, другий підхід суттєво розширює коло повноважень автора. Однак у разі передання майнових прав іншій особі такий підхід суттєво обмежує правоволодільца щодо здійснення майнових прав, а також, у розумінні автора цього дослідження, не відповідає суті цього права. Тому оприлюднення дійсно може провадитися лише з волі автора твору та у спосіб і формі, визначених ним, однак лише один раз, вичерпуючи себе повністю.

Право на відкликання твору по суті є зворотним від права на оприлюднення твору, яке передбачає вилучення твору як з ліцензійного використання, так і з обігу загалом, оскільки твір більше не відображає позицію автора, а отже, може потребувати змін. Це право прямо не передбачене у Бернській конвенції й існує лише у законодавствах окремих країн. Сама ідея такого повноваження сформувалася в XIX ст. у Франції. Одним з перших судових рішень, яке визнало право на відкликання твору, було по справі відомого французького поета Anatole France у 1910 році. Суд задовольнив позов письменника про відкликання права на публікацію та повернення рукопису свого твору, який він написав за 18 років до цього і вже вважав неактуальним. На законодавчому рівні право на відкликання з'явилося на початку XX ст. у законах Угорщини, Італії. Німецьке (ст. 41 Закону Німеччини «Про авторське право») та французьке законодавство теж підтримали цей підхід. У авторському праві Франції право на відкликання твору передбачає можливість автора переглянути зміст і форму вираження свого твору навіть після передання майнових прав. Окрім того, це право може бути здійснене лише стосовно особи-правоволодільца майнових авторських прав, таким чином виключаючи власників речей, у яких втілено твір, наприклад, оригіналу твору образотворчого мистецтва. Французька доктрина включає можливість автора відкликати твір з конкретного виду використання і внести зміни. Оскільки такі дії можуть зашкодити майновим інтересам суб'єкта майнових авторських прав, автор зобов'язаний відшкодувати завдані збитки.

Українське законодавство не містить такого положення, хоча у цьому контексті корисним міг би бути досвід Німеччини щодо запровадження такого повноваження для автора у певних випадках.

Право на недоторканність твору є основоположним особистим немайновим правом автора, яке відображає й охороняє зв'язок автора з твором. Ця правомочність першочергово полягала у тому, що автор визначає, у якій саме формі автор розкриває суспільству твір. Перша правозастосовна практика щодо права на недоторканність твору з'явилася в 1804 році у Франції, коли касаційний суд виніс рішення, у якому зазначив, що видавець не має права вносити зміни у текст автора без його згоди, і визнав такі дії порушенням авторського права. У правовій думці XIX–XX ст. це право розглядалося з кількох точок зору: як право автора запобігати неправомірному відтворенню твору, що могло спотворити його творчий задум, а також відтворенню, яке могло зашкодити нинішній чи майбутній репутації [2, 54]. У Кодексі інтелектуальної власності Франції це право відображено у дуже лаконічній формі: стаття L 121-1 передбачає право автора на повагу до своєї роботи. Детальніше ця правомочність розкривається через обов'язок отримати дозвіл від усіх авторів аудіовізуального твору у разі внесення змін до нього вже після його завершення (ст. 121-5 Кодексу прав інтелектуальної власності Франції). Хоча суть права на недоторканність твору за законодавством Франції не визначена, однак правозастосовна практика та доктрина напрацювала загальний підхід, згідно з яким дві основні правомочності становлять його зміст: право на збереження цілісності матеріальної форми твору, а також право на те, щоб дух твору не був порушений [16, 200, 234]. Право на збереження цілісності твору, зокрема, передбачає можливість автора запобігати змінам та

доповненням, а право на збереження духу твору — використанню свого твору у такий спосіб і в такому контексті, що не передбачався автором. Хоча в одному з рішень Касаційного суду Франції було зазначено, що порушення прав можливе лише у випадку внесення змін до твору [17], таким чином обмежено можливість реалізації захисту другої правомочності у складі права на недоторканність.

Оскільки право на недоторканність твору тісно пов'язане зі збереженням цілісності матеріальної форми вираження, постає питання щодо можливості автора вимагати у власника оригіналу твору відновлення такої форми. Однозначної відповіді на це питання немає, оскільки у такому разі відбувається конфлікт авторського права автора та права власності власника оригіналу твору. В одному зі спорів щодо відновлення мозаїки на фонтані вимога автора не була задоволена Касаційним судом Франції з огляду на технічну неможливість та помилки, допущені під час його спорудження. Тому оскільки руйнування мозаїки відбулося не з вини власника, а також її відновлення потребувало б повної перебудови, суд відмовив у задоволенні позовної вимоги автора [18].

В українській судовій практиці відомий судовий спір про порушення права на цілісність кінематографічного твору «В бой идут одни старики», у якому була здійснена колоризація попри творчий задум режисера здійснити його у чорно-білій формі. Експерт у своєму висновку судової експертизи встановив, що колоризована версія фільму не є похідним твором відносно оригіналу кінострічки 1973 року, а переробкою твору шляхом внесення зміни у графічний елемент аудіовізуального твору в частині його кольорового рішення. Колоризація не є творчим процесом, і, як наслідок, не створює похідного твору. Окрім того, експерт зазначив, що вирішення питання про порушення особистого немайнового права автора належить авторіві цього твору або його правонаступникам, адже думка з цього питання є суб'єктивною і впливає з внутрішнього переконання людини.

Оскільки дозволу на такі зміни твору спадкоємиця не надавала, то дії виробника аудіовізуального твору було визнано порушенням особистих немайнових прав автора [19]. Іноді судова практика окремих країн дає підстави припустити абсолютність права на недоторканність твору. Зокрема у 1988 році у Франції суд дійшов висновку, що накладення логотипу телевізійного каналу на екрані під час показу художнього фільму є порушенням права на недоторканність такого твору [20].

Іншим прикладом реалізації права на збереження цілісності твору є спір щодо порушення особистих немайнових прав архітектора на твір архітектури будівлю «Квіти України» шляхом його перебудови для реконструкції без дозволу автора. Суд задовольнив вимогу архітектора зупинити будівництво, оскільки такі дії порушують його особисте немайнове право. У листопаді 2021 року Апеляційний суд м. Києва підтвердив обґрунтованість заборони будівництва. Можна припустити, що якби реконструкція була обумовлена аварійним станом будівлі, то суд міг би врахувати цю обставину з огляду на очевидно превалюючий над авторським публічний інтерес. Французька судова практика напрацювала умовний баланс інтересів автора твору та власника будівлі, здебільшого схиляючись до урахування економічних та соціальних обставин на користь останніх [2, 192].

Строк охорони особистих немайнових авторських прав. Українське законодавство дотримується дуалістичної моделі, визначаючи безстрокову охорону особистим немайновим правам автора. Інший підхід у доктрині Німеччини, де Гірке розглядав авторські права як право особистості, що обумовлювало урівняння строків охорони для особистих немайнових та майнових прав, а значить повністю заперечувало безстрокову охорону [21]. З огляду на це строк охорони авторських прав у німецькій доктрині є єдиним і з 1965 року становить усе життя автора і 70 років після смерті автора.

Здійснення особистих немайнових прав автором та іншими особами. Загальний підхід до питання здійснення особистих немайнових авторських прав такий, що вони пов'язані з автором, а значить можуть реалізовуватися лише ним. Разом з тим,

---

у літературі порушувалося питання щодо можливості реалізації особистих немайнових прав через представника в разі недієздатності автора ще на початку минулого сторіччя [22, 138], однак сучасне правове регулювання ні в Україні, ні в інших країнах ЄС не підтримує такий підхід. Хоча у доктрині Франції допускається здійснення окремих особистих немайнових прав через представника [2, 203]. У авторському праві Німеччини питання про невідчужуваність особистих немайнових прав досі є предметом дискусій. Зокрема одна група дослідників дотримується ліберальних поглядів з цього питання, обґрунтовуючи це тим, що багато видів використання твору не можуть бути здійснені без передання авторських повноважень [23, 419]. Закон Німеччини «Про авторське право» у статті 29 (1) також допускає розпоряджання особистими немайними правами автора спадкоємцями (ст. 29, 30 Закону Німеччини «Про авторське право») і внесення змін до твору іншими особами на свій розсуд з дозволу автора.

Українське правове регулювання окремих особистих немайнових прав. Українське законодавство у статті 438 ЦК України та статті 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» 1993 року містило імплементацію положень Бернської конвенції, яка передбачала право авторства через право обирати псевдонім; право на зазначення належним чином імені автора на творі та його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо; а також право забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, у разі анонімності. Особисті немайнові права за законодавством України охороняються безстроково, що, зокрема, відрізняє їх від майнових прав автора. Ще однією відмінністю правового регулювання особистих немайнових прав від майнових є неможливість переходу до інших осіб, чи на підставі договору, чи внаслідок спадкування. У статті 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права» 2022 року український законодавець зберіг попередні правові підходи, однак доповнив перелік особистих немайнових прав автора такими повноваженнями: право надати назву твору або залишити його без назви; право присвятити твір особі (особам), події або даті. Наскільки виправданим є такий підхід, покаже лише час і практика застосування, однак у нашому розумінні такі зміни посилюють та підтверджують обрану раніше українським законодавцем дуалістичну модель авторського права з автороцентристським напрямом. Нижче буде здійснено спробу аналізу законодавчих новел у цій частині.

Українській системі авторських прав притаманна множинність особистих немайнових авторських прав. Хоча в літературі висловлюється позиція про те, що, «наголошуючи на розмаїтті особистих немайнових прав, насправді йдеться лише про явища одного права» [24, 242], оскільки «не можна уявити існування в автора, наприклад, права на опублікування твору, якщо він не наділений правом авторства» [24, 243].

У українській доктрині авторського права особисті немайнові права розглядаються як багатоаспектні явища, яким притаманна низка ознак, зумовлених специфікою сфери їх існування, що обумовлює доцільність виокремлення їх в окрему категорію. До таких ознак Р. О. Стефанчук відносить:

- 1) специфічну сферу їх існування (вони тісно пов'язані зі сферою інтелектуальної діяльності (переважно авторства) й існувати поза нею не можуть);
- 2) належність цих прав не всім фізичним особам, на відміну від загальних особистих немайнових прав, а лише тим, які займаються інтелектуальною діяльністю і є творцями об'єктів інтелектуальної власності;
- 3) особливість моменту їх виникнення, який визначається не з часу народження, а з моменту, що чітко пов'язується зі створенням об'єкта інтелектуальної власності (авторського права) чи іншим юридичним фактом щодо цього об'єкта;
- 4) особливість моменту їх припинення, оскільки внаслідок того, що вони існують безстроково, можуть перероджуватися у порядку «посттанативних» особистих немайнових прав (тобто тих особистих немайнових прав, що виникають унаслідок і

в момент смерті фізичної особи в інших осіб, які визначені законом чи встановлені померлим і, як правило, спрямовані на захист доброго імені померлого) [25, 481].

Варто вказати, що Р. Б. Шишка також розглядає авторство у кількох аспектах: як юридичний факт, на основі якого виникають певні цивільні права та обов'язки; як елемент правової характеристики фізичної особи; як суб'єктивне цивільне право — юридично забезпечена можливість вимагати визнання свого авторства, мати права автора; як спосіб визнання досягнень творчої особистості у певному виді творчої діяльності; як передумова визнання за фізичною особою інших правових можливостей: участі у конкурсах, обійманні певних посад, пов'язаних з творчою діяльністю, висунення на здобуття премій, лауреатства, почесних звань, нагород тощо [26, 332]. Отже, з наведеного огляду окремих наукових позицій вбачається розгляд особистих немайнових прав автора як багатоаспектного правового явища, яке не завжди є однозначним.

До набуття чинності змін у законодавстві про авторське право 2023 року ЦК України використовував поняття права автора на недоторканність твору, а у п. 4 статті 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» 1993 року йшлося про право автора на збереження цілісності твору. У цьому контексті слушно видавалася позиція Р. О. Стефанчука щодо використання поняття «недоторканність», адже не тільки свідчить про неможливість будь-кого порушувати певну цілісність твору, а й вказує на можливість володільця певної цілісності визначати своє панування над нею, а також встановлювати режим доступу до неї інших [25]. Законодавець намагався упорядкувати цю невідповідність у визначеннях цього повноваження, визначивши його однаково у статті 439 «Забезпечення недоторканності твору» та п. 4 статті 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права» як «право вимагати збереження цілісності твору, протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, у тому числі супроводження твору ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями тощо без згоди автора».

Новели особистих немайнових прав автора у Законі України «Про авторське право і суміжні права» 2022 року передбачають право присвятити твір особі (особам), події або даті, що у літературі також визначається як право на секрарезацію, яке обумовлене прагненням автора виявити своє особливе ставлення до особи чи дати (події), які присвячуються цей твір. Дослідники Р. О. Стефанчук та І. Я. Верес обстоюють позицію, що це право не можна ототожнювати з правом на недоторканність твору та з правом на авторське ім'я, тому воно має розглядатися як окреме особисте немайнове права автора [25, 495; 27, 10–15]. Таке право посилює охорону особистих немайнових прав автора, однак сама правова норма у своїй конструкції не передбачає механізму реалізації захисту цього права у разі порушення. Тому такий підхід може призвести до неповної реалізації цього права автора, а отже — потребує удосконалення.

Ще одна нова правомочність автора особистісного характеру введена Законом України «Про авторське право і суміжні права» 2022 року — право надати назву твору або залишити його без назви. У науковій літературі це право також визначається як право на титулізацію об'єкта права інтелектуальної власності і є «певним засобом індивідуалізації даного твору» [25, 494]. Висловлювалася також позиція, що це право розглядалося як «самостійне право попри поодинокі судову практику щодо визнання такої правомочності як складової права авторства» [25, 494]. Введення такого повноваження загалом є позитивним, оскільки однозначно закріплює повноваження лише автора визначати назву твору чи її відсутність, однак, як і у випадку з правом присвятити твір особі, події або даті, законодавець не передбачив механізм захисту цього повноваження, наприклад, через право забороняти визначати чи змінювати назву твору без його згоди. Тому така правова норма, у нашому розумінні, є також не повною. З точки зору попередньої практичної необхідності щодо введення зазначених вище повноважень, то вона не є очевидною і обумовлена здебільшого вітчизняними доктринальними підходами. Цей висновок

можна зробити з огляду на відсутність таких повноважень у законодавстві про авторське право країн ЄС. Тому доки практика застосування нових положень відсутня, подальша правова оцінка можлива лише з часом правозастосування.

Попри наявність у законодавстві України про авторське право права на оприлюднення, його місце серед правомочностей не визначене, тому й досі це право однозначно не можна назвати особистим немайновим, хоча законодавчі спроби й були, зокрема у першій редакції статті 11 Проекту Закону 5552-1 від 9 червня 2021 року «Про авторське право і суміжні права» [28]. Разом з тим сама природа цього права, а також інші положення згаданого нового закону наводять на думку про приналежність до особистих немайнових. Так, стаття 442 ЦК України та стаття 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» 2022 р. визначають його як будь-яку дію, що вперше робить твір чи об'єкт суміжних прав доступним для необмеженого кола осіб. Таким чином використання слова «вперше» дає можливість припустити, що автор може лише раз реалізувати це право, після чого воно вичерпується. Окрім того, стаття 32 закону передбачає, що спадкоємці автора мають право оприлюднити твір, не оприлюднений за життя автора, якщо автор безпосередньо не заборонив таке оприлюднення, тобто законодавець відносить таке повноваження лише до повноважень автора. У науковій літературі питання права на оприлюднення твору в авторському праві України висвітлені у роботах багатьох дослідників, зокрема Р. Б. Шишки, С. М. Клейменової [29], І. Я. Верес, О. Д. Лубчук [30], які підтримують позицію про належність цього права до особистих немайнових прав автора, а також необхідність відповідного законодавчого закріплення. Попри те що такий підхід не реалізовано у законодавстві, останні зміни привели у відповідність термінологічні розбіжності між спеціальним законом та ЦК України, зокрема у статті 442 ЦК України та статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», що безумовно позитивно вплине на подальше правозастосування. Так, тепер є однозначно помилковість використання поняття «оприлюднення» у статтях 170, 174 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яке за змістом згаданих статей стосується майнового права на доведення до загального відома (анг. *communication to the public*) та його видів, наприклад, права на інтерактивний доступ (анг. *making available*) згідно з новим законом. Вважаємо позитивними зміни та доповнення з цих питань, оскільки це усуває правову невизначеність, яка існувала досі.

Висновки. Умовний поділ систем правової охорони авторських прав у країнах континентальної системи права на дуалістичну та моністичну визнано у доктрині авторського права досить давно. Перша правова модель передбачає чіткий розподіл прав автора на особисті немайнові права та майнові права, що в подальшому відображається і в різних режимах правової охорони, наприклад строках чинності особистих немайнових прав. Франція та Україна дотримуються дуалістичної моделі авторсько-правової охорони. Друга моністична модель розглядає права автора унітарно, тому не передбачає різні строки чинності. Авторське право Німеччини є яскравим прикладом цієї моделі, що розглядає як єдине поняття авторські права загалом. Ці правові моделі багато в чому засновані на правових підходах саме до особистих немайнових прав автора, оскільки є визначальним критерієм цієї класифікації. З урахуванням аналізу правових підходів Франції та Німеччини можна зробити висновок про вплив французького досвіду щодо охорони особистих немайнових прав автора, який і далі прослідковується у розширенні переліку особистих немайнових прав автора. Доктрина авторського права України здебільшого поділяє підхід права Франції про виокремлення права на оприлюднення твору в окреме особисте немайнове право автора. Разом з тим, таке повноваження, яке очевидно має характер особистого немайнового права, не знайшло відповідного законодавчого закріплення попри законодавчі спроби. У результаті реформи законодавства України про авторське право 2022 року відбулися суттєві зміни й щодо особистих немайнових прав, зокрема доповнення перелі-

ку правом надати назву твору або залишити його без назви; правом присвятити твір особі (особам), події або даті. У доктрині висловлювалися позиції про те, що ці повноваження поглинаються іншими правами, тому їх відокремлення недоречне. Частково з цим можна погодитися, оскільки до введення згаданих прав не існувало практичної проблеми щодо визначення назви твору чи його присвяти. Однак категорична правова оцінка таких повноважень є передчасною з огляду на відсутність правозастосування, хоча такий підхід законодавця свідчить про дотримання дуалістичної моделі авторського права України та автороцентристський фокус. Загалом така тенденція свідчить про посилення монополії автора щодо контролю за долею свого твору через призму особистісного ставлення до нього. Однак відсутність механізму контролю за дотриманням нововведених повноважень може призвести до обмеженого застосування законодавчих положень. У нашому розумінні такий підхід може свідчити про те, що український законодавець і далі цілеспрямовано слідує дуалістичній моделі авторських прав, формуючи одну з найсильніших систем щодо охорони особистих немайнових прав автора.

Перелік використаних джерел / List of references

1. L. Gieseke. *Vom Privileg zum Urheberrecht: die Entwicklung des Urheberrechts in Deutschland bis 1845*. Göttingen : Schwartz, 1995, 268 s.
2. E. Adeney. *The moral rights of authors and performers: an international and comparative analysis*. Oxford University Press, 2006. 900 p.
3. M. Green. *Drafting History of the Article 15(1) (c) of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Background paper, Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, E/C 12/2000/15, 9 October 2000, 18 p.*
4. Федорова А. Л. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права як складова універсальної системи захисту прав людини. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2011. Вип. 96. Ч. I.
Fedorova A. L. *Mizhnarodnyy pakt pro ekonomichni, sotsialni ta kulturni prava yak skladova universalnoi systemy zahystu prav liudyny. Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*. 2011. Vyp. 96. Ch. I. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/artmv/article/viewFile/741/697> (дата звернення: 20.01.2023).
5. Sganga C. *Propertizing European Copyright History, Challenges and Opportunities*. Elgar, 2018. 336 p.
6. Schricker. *Urheberrecht: Kommentar (German Edition)*, C.H.Beck; 2. Edition, 7. 2146 s.
7. Fromm/Nordemann. *Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Einigungsvertrag (Urheberrecht)*. Kohlhammer, 2018, 2990 s.
8. *French Intellectual Property Code*. URL: <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/fr/fr467en.html> (дата звернення: 20.01.2023).
9. *German Copyright Act*. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_urhg/englisch_urhg.html (дата звернення: 20.01.2023).
10. Договір ВОІВ про авторське право // Про приєднання до Договору ; див. Закон України від 20.09.2001 р. № 2733-III.
Dohovir VOIV pro avtorske pravo // Pro pryednannia do Dohovoru dyv. Zakon Ukrainy vid 20.09.2001 r. № 2733-III. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_770 (дата звернення: 20.01.2023).
11. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 84. Ст. 2989.

-
- Uhoda pro torhovelni aspekty prav intelektualnoi vlasnosti vid 15.04.1994 r. Ofitsiyni visnyk Ukrainy. 2010. № 84. St. 2989.*
12. *Walter M. Dualistic aspects in monistic systems of moral rights. Journal of Intellectual Property Law & Practice. 2019. Vol. 14, No 4. P. 319.*
  13. *Davies G. Copyright and the Public Interest (2nd edn). London: Sweet and Maxwell, 2002, Appendix 4. 560 p.*
  14. *Hong Yon Park et SPADEM c Association des Amis de la Chapelle de la Salpetriere. CA Paris, RIDA, 1995.*
  15. *BGH (1955) Cosima Wagner. URL: <https://opiniojuris.de/entscheidung/1618> (дата звернення: 20.01.2023).*
  16. *P-Y Gautier. Propriete litteraire et artistique (4th edn). Press Unitaire de France, 2001. 838 p.*
  17. *SCAM c Spiriot, Cass, 1 ch civ, 6 February 1996, 169 RIDA note Krever.*
  18. *Munch c SA d'Economie Mixte de Renovation Urbaine de Mulhouse, Cass, 1 ch civ, 2 December 1991, 153 RIDA 162.*
  19. *Рішення Голосіївського районного суду м. Києва від 16.05.2011 р. Справа № 2-429/11. Rishennia Holosiivskoho rayonnoho sudu m. Kyieva vid 16.05.2011 r. Sprava № 2-429/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/15708682> (дата звернення: 20.01.2023).*
  20. *Marchand c La Cinq SA, TGI Paris, 3 ch, 26 November 1997, (1998) RIDA 284.*
  21. *Musse H. Das Urheberpersönlichkeitsrecht unter besonderer Berücksichtigung der Veröffentlichung und der Inhaltsmitteilung. Diss, Albert-Ludwigs-Universität Freiburg I Br, 1999. 79 s. O von Gierke, Deutsches Privatrecht. Leipzig, 1895. T. 16. 789 s.*
  22. *Kohler J. Kunstwerkrecht: (Gesetz vom 9. Januar 1907). Stuttgart: F. Enke. 191 s.*
  23. *Schriker G. Die Einwilligung des Urhebers in entstehende Änderungen des Werks. Beiträge zum Schutz der Persönlichkeit und ihrer schöpferischen Leistungen: Festschrift für Heinrich Hubmann / eds. H. Forkel, A. Kraft. Frankfurt/M, 1985. 510 s.*
  24. *Особисті немайнові права особи : навч. посібник / за ред. А. О. Дутко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с.
Osobysti nemaynovi prava osoby : navch. posibnyk / za red. A. O. Dutko. Lviv : Lvivskyy derzhavnyy universytet vnutrishnikh sprav, 2021. 444 s.*
  25. *Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія. Київ: КНТ, 2007. 626 с.
Stefanchuk R. O. Osobysti nemaynovi prava fizychnykh osib (poniattia, zmist, systema, osoblyvosti zdiysnennia ta zakhystu) : monohrafiia. Kyiv: KNT, 2007. 626 s.*
  26. *Шушкіна Р. В. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2004. 469 с.
Shyshka R. V. Okhorona prav subiektiv intelektualnoi vlasnosti u tsyvilnomu pravi Ukrainy : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.03. Kharkiv, 2004. 469 s.*
  27. *Верес І. Поняття та види особистих немайнових прав авторів. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 8. С. 10–15.
Veres I. Poniattia ta vydy osobystykh nemaynovykh prav avtoriv. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. 2016. № 8. S. 10–15.*
  28. *Про авторське право і суміжні права : проект Закону України від 09.06.2021 р. № 5552-1.
Pro avtorske pravo i sumizhni prava: proiekt Zakonu Ukrainy vid 09.06.2021 r. № 5552-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72183 (дата звернення: 20.01.2023).*
  29. *Клеїменова С. Авторські правовідносини як форма реалізації правомочностей суб'єктів авторського права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2004. 21 с.
Klyemenova S. Avtorski pravovidnosyny yak forma realizatsii pravomochnostey subiektiv avtorskoho prava : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.03. Kyiv, 2004. 21 s.*
-

30. Лубчук О. Д. Охорона прав інтелектуальної власності на кінематографічний твір : дис. ... д-ра філ. Львів, 2022. 241 с.

Lubchuk O. D. Okhorona prav intelektualnoi vlasnosti na kinematohrafichnyi tvir : dys. ... d-ra fil. Lviv, 2022. 241 s.

Liubov Maidanyk

Ph.D. (Law), Associate Professor of the Department of Intellectual Property and Information Law of the Educational and Research Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Moral rights of an author under copyright law of Germany and France and their impact on copyright of Ukraine

This article is devoted to moral rights of author under in copyright of France and Germany and their impact on copyright of Ukraine. This article attempts to define the legal understanding of the place of the Ukrainian copyright model related to monistic or dualistic models that were formed primarily under the German and French legal doctrine, respectively. The new Ukrainian Law on Copyright and Related Rights introduced certain approaches to the understanding of the main moral rights of author in 2022. It is assumed that recently added new moral rights stress on strengthening of author rights in the Ukrainian copyright model. The article analyses the following moral rights under French, German, and Ukrainian law: the right of attribution, the right to disclosure of a work, the right to revoke a work, and the right to integrity of a work. The article addresses certain issues related to the terms of protection, disposal of rights, and the exercise of moral rights. In particular, the issue of premature waiver of moral rights, as well as their exercise through a representative. Despite the provision of the right to disclosure of work in Ukrainian copyright law, its place among the rights is not defined, so this right still cannot be unequivocally called a personal moral right, although legislative attempts have been made. Although this approach has not yet been implemented in the legislation, recent amendments have brought terminological differences between the special law «On copyright and related rights», Civil Code of Ukraine and EU-Ukraine Association Agreement into line, which will certainly have a positive impact on further law enforcement. The conclusion that moral rights are inalienable and inseparable under the laws of many countries is confirmed. The article also provides an assessment of the new moral rights in Ukrainian copyright: the right to name a work and the right to dedicate it. It is concluded that the Ukrainian system of copyright is dualistic and in partially similar to French legal regulation. Due to strong moral rights protection, Ukrainian copyright is focused on the author.

Keywords: moral rights of author, copyright of France and Germany, intellectual property rights

Подано / Submitted: 23.01.2023

Доопрацьовано / Revised: 08.03.2023

Прийнято до публікації / Accepted: 17.03.2023